

СИМО МАТАВУЉ

БАКОЊА
ФРА БРНЕ

БЕОГРАД, 2002.

РОМАН КАО БАЈКА

Има и у нашој књижевности писаца који су као и вино: што старији, то бољи; њихово место у историји књижевности је све чвршће, стаменије, не подлеже сумњи. Додуше, таквих писаца и немамо много, јер смо често и сами склони да из различитих побуда, најчешће неважних и сумњивих, мењамо ред и склад у вредновању.

Писац о чијим се вредностима приповедачког и романијерског дела не сукобљавају мишљења, од давно изречених оцена Јована Скерлића и Марка Цара, па преко Велибора Глигорића, Вида Јатковића, до Јована Дретића, Станка Кораћа, Хатице Крњевић, Душана Иванића – јесте Симо Матавуљ. Од Матавуљеве смрти прошло је више од деведесет година, време заиста довољно да би се о делу једнога писца изрекао коначан суд, а изрећи га није тешко, јер Матавуљево књижевно дело ни за време настајања и живота његовог писца није изазивало опречна мишљења. Како је време пролазило и како су долазили нови тумачи, оно је све јаче учвршћивано и утемељивано у историји наше књижевности, што никако не значи да се нови тумачи наше прозе не баве Матавуљевим делом; време показује да то бављење иде нашем писцу у прилог.

Пишући поводом стоте годишњице Матавуљева рођења, Иво Андрић је о „мајстору приповедачу“ записао и ове речи: „После дужег времена читам поново ту прозу. Тако су књижевна дела која трају на сталној проби времена, не само од једног нараштаја до другог него

и у границама сваког појединог од њих. Сваком од нас читалаца дешава се да по неколико пута у току живота врши такве пробе и да са љубопитством и не без стрепње узима, после десетине година, у руке дело писца кога је волео и присније осетио. Матавуљево књижевно дело спада у она која тих проба не морају да се боје. Напротив, свако ново проучавање његове приповетке испадало је за мене увек тако као да ја полажем испит пред мојим писцем, а не он преда мном, да ја сагледам у његовом тексту оно што никад нисам умео ни могао да видим, било да је реч о јаким или о slabим странама дела.“

Заиста, око Матавуљевог дела нису никада вођени спорови, мало ком писцу се толико опраштало и с толико разумевања писало о његовим лошим приповедачким, романсијерским и драмским делима. Ваљда због тога што је он и сам био свестан својих врлина и мана, изузетно самодисциплинован и самокритичан писац.

У познатој *Историји нове српске књижевности*, кратко и јасно Јован Скерлић о Матавуљу изриче суд: „Матавуљ је био потпун реалист. Без романтичког васпитања, уман човек, трезвена духа и позитивне природе. Књижевно васпитан код доследних француских реалиста, он је сав у чистим идејама европског реализма седамдесетих и осамдесетих година.“ Постављајући се према Матавуљу овако, гледајући га искључиво у једном књижевном опредељењу, Скерлић ће о Матавуљу написати и речи које вређају нашег писца. Скерлић каже о Матавуљу „да хладно, без страсти, описује људе као што ботаничар описује биље или зоолог инсекта“. Скерлић се вара – најлепши Матавуљеви ликови: Бакоња, Пилипенда, Поварета, Бодулица, Ошкопац и Била – све су то ликови душе, доживљени, не споља и хладно, рационално, него најпре из нас самих.

Одакле долази Симо Матавуљ у српску књижевност? Шта то ново доноси? Из којег друштвеног слоја по-